

Vliv soukromého pojištění na ekonomiku podnikatelského subjektu

Dana Martinovičová ¹

Abstrakt

Finanční krytí rizika podnikatelských subjektů představuje vytvoření finančních zdrojů, které se použijí na odstranění ztrát způsobených neočekávanou událostí konkrétního rizika. Za jednu z cest financování protikrizových opatření je považováno pojištění. Velké společnosti, a zejména ty se zahraniční účastí, mají dnes běžně kryta svá rizika pojištěním. Tato situace je podpořena poměrně vysokou škodovostí, kterou vyvolávají nová výrazněji se projevující rizika, vyšší frekvence škod a rovněž růst kriminality a vandalství. Pojistná ochrana se stala významnou součástí firemní politiky těchto společností. Drobní podnikatelé se však tohoto kroku zdráhají. Zpravidla je hlavním důvodem nedostatek pohotových finančních prostředků a někdy také neochota vyplácet peníze tehdy, pokud to situace nutně nevyžaduje. Příspěvek si klade za cíl ukázat problematiku pojištění firem z pohledu podnikové ekonomiky.

Klíčová slova

finanční zdroje, riziko, pojištění, pojistná ochrana, pojistné, škodní průběh

1. Úvod

Riziko je neodlučitelnou součástí podnikatelského subjektu, nemůže proto existovat samo o sobě a může být analyzováno a popsáno jen v souvislosti s konkrétním podnikem, v konkrétních podmínkách a v konkrétním čase. Aktivita, které svým působením stojí mimo podnik a teprve po dopadu na něj mohou vyvolat škodu, nejsou riziky, ale označují se hrozby.

Občanské právo považuje za škodu újmu na majetku, na zdraví, na výdělku, na důchodu, na přírodě a životním prostředí vůbec apod. Zvláště v souvislosti s riziky odpovědnostního typu musí podnikatelské subjekty s tak široce pojatou škodou počítat.

Škoda, kterou poškozená osoba utrpěla, musí být doložena. U podnikatelských subjektů a zvláště při škodách na majetku plyne příslušný doklad z účetnictví. To vymezuje škodu jako fyzické znehodnocení (neodstranitelné poškození nebo zničení) nehmotného i hmotného majetku, a to z objektivních i subjektivních příčin. Škoda se účetně projeví v rozvaze. Ta zahrnuje i výsledek hospodaření, takže i škoda projevující se rychleji narůstajícími náklady proti výnosům, případně až vznikem a růstem ztráty z hospodaření je signalizována nebo doložena bilancí.

2. Protikrizová opatření a jejich financování

Vzhledem k různorodosti rizik i krizových jevů se protikrizová opatření případ od případu značně liší. Přesto je možné prezentovat určité obecně použitelné náměty.

Především je dobré rozlišovat, na které období života krize je opatření zaměřeno. Může pak být

¹ Ing. Dana Martinovičová, Ph.D. - Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská, Ústav financí, e-mail: martinovicova@fbm.vutbr.cz.

- **preventivní** - zaváděné ještě před vznikem krize, s cílem snížit rizikovost citlivého prvku a jeho vazeb;
- **operativní** - realizované v době, kdy již krize probíhá, a zaměřené obvykle na zastavení krize nebo aspoň na její zpomalení a na zamezení rozšiřování krize o další následné jevy;
- **pokrizové** - mají za cíl buď obnovit výkonnost podniku v dřívější úrovni, nebo stabilizovat pokrizovou úroveň nebo připravit podnik k investicím zvětšujícímu (k prodeji nebo k likvidaci).

K financování protikrizových opatření je možné použít vlastní zdroje podniku a cizí zdroje.

Vlastní zdroje podniku mohou pocházet

- z nevidovaných nevelkých rezerv peněz existujících díky nepravidelnostem v jejich toku; půjde o zdroje malé a s nejistým výskytem; nelze se na ně spolehnout; výjimkou mohou být peníze a jiná likvidní aktiva, které zůstaly nečerpány po zastavení výroby (nebo jiné činnosti) v důsledku krize;
- z rezerv ze zisku vytvářených v souladu s předpisy (mj. i daňovými), vkládanými do krátkodobých nebo střednědobých finančních investic a určených ke krytí mimořádně se vyskytujících nákladů, jako mohou být právě náklady na protikrizová opatření;
- z rezerv na opravy, tvořených v souladu se zákonem (o daních); tyto rezervy je možné podle současných předpisů použít poprvé v období následujícím po jejich vytvoření.

Je zřejmé, že vlastní zdroje podniku lze efektivně a včas použít jen výjimečně (rezervy ze zisku), a to nejspíše u podniků dosahujících pozitivních výsledků a schopných účinně finančně investovat v krátkodobém nebo ve střednědobém horizontu.

Za **cizí zdroje** je možné považovat

- **půjčky nebo úvěry** přijaté od peněžních ústavů za obvyklou cenu a za předpokladu dobré finanční situace podniku či s dobrým ručením, jaké je možné očekávat například od kapitálově spřízněných partnerů;
- **náhrady z fondů** společně vytvářených několika podniky ke krytí jmenovitě určených škod nebo ztrát; tato forma má tradici v některých odvětvích (zemědělství), osvědčuje se při nepříliš velkých škodách, ale může představovat osobité riziko návratnosti vložených prostředků;
- **pojistné plnění smluvního krytí** jmenovitých škod ze strany specializovaných právnických osob podnikajících v pojišťovnictví; pojištěný se zde zavazuje k pravidelným úhradám pojistného, a to v zásadě nezávisle na případně přijatých pojistných náhradách škod.

Krytí z cizích zdrojů může být k dispozici včas a v objemu odpovídajícím výši škody a pravidlům smlouvy. S výjimkou úvěru je omezené na určité druhy rizik. Nevýhodou je závazek pravidelných úhrad pojistného, které v obvyklé podobě nemá charakter běžné finanční investice. Výhodný by byl vývoj směřující k rozšiřování tzv. bankopojištění, ale to je však problém pro mnohem širší diskusi.

Otázku, jaké zdroje použít k financování protikrizových opatření je nutné vyřešit včas a odpovědně. Jednoduché a dostatečně jednoznačné doporučení pro volbu některé z možných cest přitom neexistuje. Má-li být provedena odpovědně, dá se realizovat tímto postupem:

1. Nejprve se předem vyloučí cesty, které nejsou uskutečnitelné z existujících a nápadných důvodů, jako jsou například financování rozsáhlé akce z nevidovaných,

náhodně se vyskytujících rezerv, financování naléhavého opatření z rezerv použitelných až v dalším období (tj. za několik měsíců), předpokládané použití úvěru při nízké solvenci podniku apod.

2. Následně se uváže, zda je možné samostatně neuskutečnitelné způsoby zpřístupnit jejich vzájemnou kombinací (například žádost o překlenovací úvěr krytý opční smlouvou).
3. Uvážít také možnost zúžit zbývající, tj. podle bodu 1 nevyložené, cesty jednoduchou úvahou o nepochybné nevýhodnosti některých z nich (například úpadek nastalý přijetím půjčky).
4. Způsoby nevyložené podle bodů 1 a 3 upřesnit tak, aby mohly být promítnuty do modelu ekonomického chování podniku, a to do modelu cílově orientovaného.
5. Pomocí vývoje výsledků například metod včasného varování, k jakému dojde realizací každé ze zkoumaných variant financování, porovnat změny v naplňování podnikatelských cílů; nakonec se vyberou varianty nejlépe naplňující nebo nejméně rušící podnikatelské cíle.

3. Pojištění jako mechanismus přenosu rizika

Historické zkušenosti a praxe ukazují, že pro finanční uspořádání ztrát je přijatelnější forma rozložení rizika mezi více subjektů. Pojištění je jednou z nejdůležitějších cest financování protikrizových opatření. Pojištění se v zásadě vztahuje na události, jejichž vznik závisí na náhodě, je neurčitý, ale pravděpodobný. Tento fakt platí u jednotlivce a jednotlivého rizika, ale vstupem do pojištění se mění na statistickou zákonitost.

Z permanentního ohrožení majetkových hodnot, života a zdraví lidí, jejich zájmů, vyrostla intenzivní potřeba jistoty a zabezpečení a její uspokojení se stalo klasickým úkolem pojištění. Pojišťovny se zprostředkovane zúčastňují odstraňování škod a poruch způsobených náhodnými událostmi. Pojištěné subjekty poskytují na tento účel předem pojistné do pojistných rezerv, které se stává podílem jednotlivého člena v dobrovolném nebo povinném rizikovém společenství. Získané prostředky pojistných rezerv používá komerční pojišťovna na krytí převzatých závazků a na jiné účely.

Základem pojištění i v současnosti je objektivní existence rizika, která se může projevit určitou peněžní ztrátou. Pokud by riziko objektivně neexistovalo, potom by pojištění bylo zřejmě úplně zbytečné. Protože však riziko objektivně existuje, a to nejen v lidské činnosti, ale i v přírodě samé, existuje i přirozená lidská snaha o snižování rizika a pravděpodobnosti ztrát, které mohou být způsobeny. Je samozřejmé, že součástí tohoto snažení je i vytváření podmínek pro krytí rizika, přičemž jednou z forem tohoto krytí je právě pojištění.

Pojištění se nám zdá složité a často ho nevidíme na správném místě v našem životě. V životě (ať již soukromém nebo v podnikání) může být člověk nešťastnou náhodou postižen škodou, která zapříčiní ztrátu celého majetku, ztrátu schopnosti vydělat si na živobytí nebo ztrátu zdraví a tím i zabezpečení celé rodiny. Těto neradostné skutečnosti však lze účinně předcházet - pojištěním.

Pojištění je organizovaná, efektivní forma vytváření finančních rezerv, které se tvoří z pojistného. V daném případě pojištěný nemusí mít vlastní finanční zdroje na krytí ztrát, které mu mohou vzniknout neočekávanou událostí.

Z pohledu podnikatelského subjektu je možné pojištění charakterizovat jako ekonomickou kategorii a právní institut, jež tvoří součást finančních a právních vztahů, prostřednictvím kterého se vytvářejí technické (pojistné) rezervy. Tyto rezervy potom slouží na předcházení a náhradu škod způsobených náhodnými událostmi.

Ze základní funkce přenosu rizika na komerční pojišťovnu vyplývá celá řada výhod

- pojistné náhrady jsou prakticky disponibilní v plné výši škody, podle rozsahu pojistného krytí;
- pojistné náhrady nejsou závislé na výšce vkladů pojištěného subjektu;
- výška pojistné náhrady je objektivizovaná podle jednotných pravidel a jednotných postupů;
- výše pojistné náhrady odpovídá rozsahu ujednaných pojistných podmínek a cenové hladině v době pojistné události bez ohledu na to, že pojistné se hradí v relacích kalkulovaných v čase před vznikem události;
- výše pojistného je tím menší, čím je pojištěné riziko lépe plošně rozložené, a na čím delší dobu je pojištění uzavřené;
- komerční pojišťovna vyvíjí tlak na realizaci přiměřených bezpečnostních opatření, které chrání pojištěné hodnoty před neočekávanými událostmi;
- pojistné je u podnikatelských subjektů daňově uznatelným nákladem (v určité míře).

Základním úkolem pojištění je tedy působit jako mechanismus přenosu rizika. Pojištění samo o sobě nezabrání realizaci žádného rizika, ale může přispět k zabezpečení určité náhrady, jím způsobené ztráty.

Jednoznačně platí, že objektivní existence rizika něco stojí. Je tedy na místě otázka, jakou cenu musíme zaplatit za to, že vykonáváme činnost, která je ve své podstatě ohrožována různými riziky. V zásadě se jedná o ztráty a náklady

- způsobené neočekávanou událostí,
- způsobené nepoužitelností vlastních zdrojů na jiné účely, jako jsou rezervy na neočekávané události,
- náklady na prevenci,
- další náklady, např. náklady za úrok z poskytnutého úvěru na krytí ztrát způsobených neočekávanou událostí, popř. náklady na poskytnutou pojistnou ochranu.

Podnikatelský subjekt musí s určitou pravděpodobností počítat s přímo katastrofickým vývojem událostí, a tedy i s vytvořením tomuto očekávání přiměřené rezervy. Pojištění naopak počítá s určitou vyrovnaností rizika v prostoru i čase. Takový postup umožňuje z výpočtů vyloučit extrémní případy a zprůměrovat celkový vývoj možných škodových případů a rozsah možných škod. Na tom pak lze postavit i výši pojistného.

Pojistný zájem je výrazně ovlivněn nejen objektivní existencí konkrétního rizika, ale také pojistným, jež představuje cenu pojišťovací služby. Komerční pojišťovna musí vždy počítat s tím, že riziko, které do pojištění převzala, bude mít jiný škodní průběh, jako je odhad ceny rizika.

Nebezpečí nesprávného ohodnocení rizika spočívá v možnosti nesprávného odhadu doby, rozsahu a nezávislosti vzniku pojistné události. V případě komerční pojišťovny je míra nebezpečí závislá i na tom, zda se jí podaří v jednotlivých pojistných druzích nebo odvětvích dosáhnout rizikové vyrovnání (získat dostatečný počet pojištění).

Každý z partnerů pojišťování má jinou představu o pojištění a jeho výsledcích. Pojištěný má snahu z pojištění získat nejméně tolik, kolik do něho vložil na pojistném a pojišťovna chce při splnění svých závazků vyplývajících ze spravovaných pojištění dosáhnout zisk. Pojistný zájem je kromě přímé existence rizika ovlivňovaný závažností rizika, četností událostí, výškou ztráty a cenou pojištění.

Svou úlohu zde sehrávají i zvyklosti a zkušenosti klientů, přičemž v určité etapě ekonomicko-sociálního vývoje je rozhodujícím kritériem často právě cena pojištění. Čím je četnost událostí a závažnost rizika vyšší, tím je i pojistný zájem vyšší a naopak.

V případě pojistné události se z pojištění poskytne dohodnutý rozsah peněžních prostředků, který by měl stačit na odstranění vzniklé ztráty. Znamená to, že komerční pojišťovna nahradí na základě dojednaných pojistných podmínek ztrátu v takovém rozsahu, jak byla dojednána v pojistné smlouvě.

Likvidací pojistné události dochází k uspokojení nároků pojištěného, které vyplývají z dohodnuté pojistné smlouvy nebo jiného právního předpisu.

Úsek likvidace škod je vizitkou každé komerční pojišťovny. Až v případě škody se ukáže, zda pojištění, které si pojištěný podnikatelský subjekt sjednal, je dobré nebo špatné.

Likvidace škod je podstatně odlišná v každém druhu pojištění a rizika, ale u všech druhů pojištění probíhá podle určitého základního schématu.

V prvé řadě musí pojištěný škodu ohlásit. Přitom není důležité, zda škodu ohlásí pojištěný sám nebo například jeho rodinný příslušník. V každém případě musí po ústním oznámení škody následovat písemné hlášení podané zákazníkem nebo autorizovaným zástupcem. Toto hlášení je podkladem pro další likvidaci škody a tím i pro zákaznickovy nároky.

V další fázi komerční pojišťovna škodu zaregistruje. Význam registrace škody je v tom, že tyto informace jsou v dlouhodobém pohledu jedním z nejdůležitějších podkladů komerční pojišťovny pro kalkulaci pojistného a stavbu pojistných produktů. Čím podrobněji je škoda zaevidována, tím lépe lze při sumarizaci všech škod pomocí statistického vyhodnocení analyzovat příčiny škod a na tomto základě ověřovat a přizpůsobovat pojistné produkty a výši pojistného. Často tedy velmi podrobné formuláře komerčních pojišťoven nejsou jen nutné zlo, ale cenný zdroj informací pomáhající při sestavování optimálních nabídek pojištění.

Rozhodující fází likvidace škody pro pojistitele je její ověřování škody. Musí být provedeno pokud možno co nejrychleji, aby klient, resp. poškozený, nemusel zbytečně dlouho čekat na pojistné plnění, na něž má nárok. Musí se provést co možná nejdůkladněji, aby pojistné plnění nebylo příliš vysoké, nebo příliš nízké a aby byla výše škody vyřízena korektně a správně.

Likvidace škody, a to poskytnutí pojistného plnění nebo jeho odmítnutí, je pro zákazníka nejdůležitější fází a zpravidla spočívá ve výplatě určité peněžní částky. Výplata pojistného plnění se provádí buď pojistníkovi (pojištěnému), poškozenému nebo je provedena přímá úhrada nákladů na opravu škody instituci, která opravu škody provedla.

Pod pojmem pojistné plnění se rozumí plnění, na které má pojistník (pojištěný) či poškozený podle pojistné smlouvy nárok. U podnikatelských subjektů může pojistné plnění tvořit zdroj příjmů po pojistné události, která je v příslušném čase připravená pro odstranění škod.

Předpoklady pro poskytnutí pojistného plnění jsou upraveny právními nároky, které vyplývají ze zákonů, vyhlášek a individuálních smluv. Nejdůležitější ustanovení lze najít v občanském zákoníku, obchodním zákoníku, v zákonu o pojišťovnictví či v zákonu o pojistné smlouvě. Při likvidaci pojistných událostí přicházíme do styku i s jinými právními předpisy jako je zákoník práce, trestní zákon, zákon o účetnictví, zákon o správě daní a poplatků, školský zákon, pravidla silničního provozu atp.

Zásadní význam v těchto právních předpisech má definice pojistné události, kdy za pojistnou událost je považován případ, který může způsobit škodu a který na základě sjednaných podmínek objektivně spadá do oblasti ručení pojistitele.

Literatura

- [1] BENEŠ, J. a MARTINOVIČOVÁ, D. *Krizový management*. 1. vyd. Brno: VUT - FP Brno, 2004. 91 s. ISBN 80-214-2736-1. s. 6-7, 69, 74-76.
- [2] ČAPKOVÁ, D. *Jak pojistit firmu*. 1. vydání. Praha: Computer Press, 2000. 107 s. ISBN 80-7226-337-4.
- [3] ČEJKOVÁ, V., MARTINOVIČOVÁ, D. *Pojišťovnictví*. 1. vyd. Brno: MU, 2004. 164 s. ISBN 80-210-3525-0.
- [4] ČEJKOVÁ, V., MARTINOVIČOVÁ, D. *Pojišťovnictví*. 1. vyd. Brno: VUT-FP, 2003. 133 s. ISBN 80-214-2404-4.1.
- [5] CHEVALIER, A., HIRSCH, G., *Rizika podnikání*. 1.vyd. Praha: Victoria Publishing, 1994, 137 s. ISBN 80-85865-05-X.

Summary

Impact of Insurance on Economy of a Business

Financial backing of risk of business entities represents generating financial sources that can be used for elimination of damage caused by unexpected event of a particular risk. Insurance is thought to be one of the ways of preventing risk. Large businesses, especially international, often have their risks backed by insurance. Such situation is set by relatively high rate of damage, which is caused by new and more evident risks, high frequency of damage and also increasing rate of crime and vandalism. Insurance backing has become a substantial part of corporate policy of these companies. Private companies though defer to do so. Generally the main reason is insufficient liquid means and also reluctance to spend money when it is not absolutely necessary. The paper intends to present the issue of insurance from the perspective of corporate economy.